DOI: 10.33498/louu-2026-01-263

Тетяна Коломоєць

докторка юридичних наук, професорка,
членкиня-кореспондентка НАПрН України,
заслужена юристка України,
деканеса юридичного факультету
Запорізького національного університету
(Запоріжжя, Україна)
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-1101-8073
T_deputy@ukr.net

Валерій Колпаков

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного і адміністративного права
Запорізького національного університету
(Запоріжжя, Україна)
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-8580-3261
Researcher ID: E-7091-2016
v.k.kolpakov@gmail.com

УДК: 341.217(4-672EU):004.8

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОПТИЦІ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. Автори пропонують осмислення статусу штучного інтелекту в оптиці права Європейського Союзу з метою показати, що в сучасному європейському правопорядку він уже не сприймається як нейтральна технологічна новація, а постає об'єктом спеціального нормативного впорядкування, у якому поєднуються вимоги внутрішнього ринку, захисту фундаментальних прав, цифрової безпеки, прозорості та юридичної контрольованості.

У статті обґрунтовано, що право Європейського Союзу не просто описує штучний інтелект як сегмент цифрової реальності, а формує ризик-орієнтований режим його допустимості, який охоплює заборонені практики, високоризикові системи, моделі загального призначення, правила прозорості щодо згенерованого контенту, вимоги людського нагляду та процедури забезпечення відповідності.

Показано, що європейська модель розгортається не лише в межах права Європейського Союзу у вузькому сенсі, а й у ширшому конвенційному просторі, де штучний інтелект оцінюється через вимоги приватності, недискримінації, справедливого суду, ефективного засобу правового захисту та верховенства права.

Окрему увагу приділено порівнянню європейської моделі з американським підходом, а також визначенню наслідків цієї регуляторної архітектури для України – насамперед у сфері адаптації законодавства, академічної доброчесності, правозастосування та майбутньої судової практики. У підсумку доведено, що право Європейського Союзу пропонує нову юридич-

© Тетяна Коломоєць, Валерій Колпаков, 2026

ну оптику осмислення штучного інтелекту, в якій інноваційність визнається лише за умови її сумісності з гідністю людини, демократією та правовою визначеністю.

Ключові слова: Акт Європейського Союзу про штучний інтелект; генеративний штучний інтелект; право Європейського Союзу; моделі загального призначення; прозорість контенту; права людини; юридична контрольованість; академічна доброчесність; адаптація законодавства України; штучний інтелект.

У центрі дослідження – проблема юридичного осмислення штучного інтелекту в правопорядку Європейського Союзу як об'єкта спеціального нормативного впорядкування. Йдеться про те, яким чином право Європейського Союзу формує межі допустимого використання штучного інтелекту через категорії ризику, прозорості, людського нагляду, захисту прав людини та процедурної контрольованості рішень.

Окремі аспекти юридичного регулювання штучного інтелекту в правопорядку Європейського Союзу висвітлено у працях О. Баранова, І. Берназюка, В. Деркач, В. Кобко-Одарій, А. Лукомської, Ю. Муравської, О. Полоневич, Є. Прокопович-Ткаченко, Є. Руденко, Т. Сліпченко, Л. Товкун, М. Юніної та інших дослідників. Водночас цілісний виклад статусу штучного інтелекту в системі права Європейського Союзу в українській правовій науці залишається недостатньо розробленим.

Метою дослідження є отримання нових знань про особливості регулювання проблем штучного інтелекту в правопорядку Європейського Союзу.

Осмислення проблематики штучного інтелекту крізь призму права Європейського Союзу показує, що в межах європейського правопорядку він уже не сприймається як нейтральна технологічна новація. Штучний інтелект постав феноменом, у якому перетинаються вимоги належного функціонування правового порядку Союзу, безпеки й надійності цифрових продуктів, охорони приватності та персональних даних, недискримінації, процесуальної справедливості і доступу до правового захисту[1].

Саме тому "оптика права Європейського Союзу" є не факультативним аналітичним вибором, а методологічно необхідною позицією, адже вона дає змогу побачити штучний інтелект як об'єкт багаторівневого правового впорядкування, у якому інновація допустима лише остільки, оскільки вона сумісна з фундаментальними цінностями Союзу.

Регламент (ЄС) 2024/1689 Європейського Парламенту і Ради від 13 червня 2024 р. про встановлення гармонізованих правил щодо штучного інтелекту (далі – Акт Європейського Союзу про штучний інтелект; Artificial Intelligence Act; AI Act)[2] прямо орієнтований на поліпшення

[1] Charter of Fundamental Rights of the European Union, OJ C 202, 07.06.2016, arts. 7, 8, 21, 47 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016P/TXT> (accessed 15.02.2026).

[2] Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU)

функціонування внутрішнього ринку через уніфіковану правову рамку для штучного інтелекту. Отже, європейський підхід поєднує доступ до ринку, управління ризиками та захист фундаментальних прав в одному нормативному комплексі.

Звідси випливає, що право Європейського Союзу не просто описує штучний інтелект як сегмент цифрової реальності, а конструює режим його правової прийнятності, стратифікуючи моделі й практики за ступенем ризику, встановлюючи межі забороненого, вводячи обов'язки прозорості, нагляду, документування, контролю й відповідальності.

Цю конструкцію підсилює ширший європейський нормативний горизонт, сформований Радою Європи у Рамковій конвенції про штучний інтелект та права людини, демократію та верховенство права[3], яка виходить із засадничого припущення, що діяльність упродовж життєвого циклу систем штучного інтелекту має бути повністю сумісною з правами людини, демократією та верховенством права. Отже, європейська правова думка вже працює зі штучним інтелектом не як із периферійною темою цифрового регулювання, а як із новим полем концентрації класичних юридичних категорій – гідності, свободи, рівності, справедливості, публічної підзвітності та судового контролю.

Нормативна насиченість права Європейського Союзу щодо штучного інтелекту сформувалася поступово. Вона просувалась від аксіологічної мови довіри, людиноцентричності й етичної надійності до юридично зобов'язувальної мови заборон, обов'язків, процедур відповідності та наглядових механізмів.

Початково європейська дискусія вибудовувалася навколо ідеї надійного штучного інтелекту (trustworthy AI). Створена у 2018 р. Група високого рівня з питань штучного інтелекту сформулювала ключові орієнтири раннього етапу регулювання. Їх насамперед утворили: а) людський контроль, б) технічна надійність, б) безпечність, в) прозорість, г) недискримінація, д) підзвітність[4]. Наступним кроком стало перетворення цих засад на інструмент практичної самооцінки через Перелік критеріїв для оцінювання надійного штучного інтелекту (ALTAI), який ще не встановлював обов'язків у публічно-владному значенні, але переводив етичні принципи у прикладний формат перевірки їх додержання розробниками і користувачами систем штучного інтелекту[5]. Однак етичні

2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act), art. 1, recitals 1–6 <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj> (accessed 15.02.2026)

[3] Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law. CETS No. 225. Vilnius, 5.IX.2024 <https://rm.coe.int/1680afae3c> (accessed 15.02.2026).

[4] Ethics guidelines for trustworthy AI. High-Level Expert Group on Artificial Intelligence. Brussels, 2019 <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai> (accessed 15.02.2026)

[5] The Assessment List for Trustworthy Artificial Intelligence (ALTAI) for self assessment. High-Level Expert Group on Artificial Intelligence. Brussels, 2019 <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/assessment-list-trustworthy-artificial-intelligence-altai-self-assessment> (accessed 15.02.2026).

настанови та інструменти самооцінки не могли самі по собі забезпечити ні єдності підходів у межах Союзу, ні належного рівня юридичної визначеності. Тому Європейська Комісія перевела етичну рамку у площину політики майбутнього регулювання, що набуло відображення у Білій книзі 2020 р.[6] Продовженням цієї логіки став проєкт Регламенту 2021 р., в якому вже було сформовано цілісну конструкцію майбутнього режиму, заснованого на уніфікованих правилах, ризик-орієнтованій класифікації систем і механізмах юридичного контролю за їх розробленням, виведенням на ринок і використанням[7]. Кульмінацією переходу став AI Act, який остаточно перевів європейський підхід із площини soft law у площину зв'язуючого правового режиму.

Відтак чинний підхід уже постає не суто програмною моделлю, а юридично зобов'язувальним режимом поетапного регулювання штучного інтелекту: Регламент набрав чинності 1 серпня 2024 р.; заборонені практики та обов'язки щодо AI literacy (компетентність у сфері штучного інтелекту у контексті ст. 4 AI Act) застосовуються з 2 лютого 2025 р.; правила щодо моделей загального призначення – з 2 серпня 2025 р.; основний масив норм – з 2 серпня 2026 р.; для окремих високоризикових систем передбачено перехідний період до 2 серпня 2027 р.

Отже, право Європейського Союзу вже працює не з абстрактною ідеєю "надійного" штучного інтелекту, а з нормативно визначеним порядком його заборони, допуску, використання, нагляду та примусового забезпечення. Саме тому еволюція від trustworthy AI до AI Act є не просто зміною термінології, а переходом від аксіологічно орієнтованої рамки до нормативно обов'язкового, багаторівневого й примусово забезпечуваного правового порядку.

Осмислення архітектури регулювання штучного інтелекту в правопорядку Європейського Союзу показує, що AI Act посідає в ній центральне місце. Саме AI Act надає регулюванню штучного інтелекту системного характеру, перетворюючи технологічну проблематику на гармонізований нормативний режим, побудований на ризик-орієнтованій класифікації, диференційованих обов'язках учасників обігу та механізмах нагляду і забезпечення відповідності. Він є не одним із багатьох цифрових актів Європейського Союзу, а стрижневим правовим осередком, через який Союз упорядковує допустимість, межі й наслідки використання систем штучного інтелекту, поєднуючи інноваційну політику з гарантіями безпеки,

[6] European Commission. White paper on artificial intelligence: a European approach to excellence and trust. Brussels, 19.02.2020. COM(2020) 65 <https://commission.europa.eu/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust_en> (accessed 15.02.2026).

[7] European Commission. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union legislative acts. Brussels, 21.04.2021. COM(2021) 206 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52021PC0206> (accessed 15.02.2026).

захисту фундаментальних прав і правової визначеності для учасників внутрішнього правопорядку.

Його предмет регулювання побудований не навколо абстрактного питання про "природу" алгоритму, а навколо правового режиму систем штучного інтелекту на різних стадіях їхнього життєвого циклу – від виведення на ринок і введення в експлуатацію до використання, нагляду і коригування ризиків. Відповідно і логіка адресатів норм у цьому акті є функціональною, адже у центр поставлено не "штучний інтелект" як самостійну юридичну особу, а провайдерів, розгортачів та інших учасників ланцюга введення систем у правовий і економічний обіг, для яких визначаються конкретні обов'язки залежно від виду системи, її призначення та рівня ризику[8]. Така конструкція принципово важлива, бо вона знімає дискусію з рівня метафізичного спору про те, "чи є машина суб'єктом права", і переводить її на рівень юридично значущих дій, відповідальних осіб, процедур відповідності та інструментів публічного контролю.

Ризик-орієнтована побудова AI Act і є механізмом, який робить його центром усієї регуляторної моделі. Акт запроваджує чотирирівневий підхід до ризику. Його складають: 1) заборонені практики, 2) високоризикові системи, 3) обов'язки прозорості для окремих систем, 4) самостійний блок вимог щодо моделей загального призначення.

У цій схемі заборонені практики охоплюють неприйнятний ризик для європейських цінностей і фундаментальних прав; високоризикові системи класифікуються за їхнім призначенням і, зокрема, за зв'язком із наявним законодавством про безпеку продукції та спеціально визначеними сферами чутливого застосування; окремо встановлюються обов'язки прозорості для певних інтерактивних і генеративних систем; а для моделей загального призначення формується самостійний блок вимог щодо документації, прозорості, авторського права і, в разі системного ризику, безпеки та наглядової взаємодії з Комісією.

Саме тут право Європейського Союзу й демонструє свою відмінність від старіших доктринальних підходів: воно не намагається спочатку вирішити питання правосуб'єктності алгоритму, а спершу вибудовує градацію ризику, юридичні обов'язки, способи документування, людський нагляд, реєстрацію, повідомлення про інциденти та механізми ринкового нагляду. Центральність цього акта в системі цифрового права Європейського Союзу виявляється також у тому, що він не ізолюється від інших масивів права, а функціонує як горизонтальний вузол їх координації.

Центральне місце Акта про штучний інтелект у правопорядку Європейського Союзу виявляється також у тому, як він проводить юридичну

[8] Navigating the AI Act (European Commission 28.01.2026) <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/faqs/navigating-ai-act> (accessed 15.02.2026).

межу між а) неприйнятними, б) ризиковими та в) допустимими способами використання систем штучного інтелекту. Вона виявляється у диференційованому режимі правового втручання, який базується на властивостях соціально-правових наслідків ризику.

Відповідно AI Act розрізняє не "дозволений" і "заборонений" штучний інтелект у цілому, а різні режими допустимості його конкретних застосувань – від мінімального ризику, який не потребує спеціального нормативного втручання, до неприйнятного ризику, за якого сама практика підлягає забороні, а також до високого ризику, за якого використання системи допускається лише за умови виконання суворих вимог щодо її якості, прозорості, людського нагляду, документації та контролю за відповідністю.

Така оптика переводить заборонний інструментарій з декларацій і гасел у площину обмежувальних практик. Комісія прямо пояснює, що йдеться про практики, які визнаються неприйнятними через їхній потенційний ризик для європейських цінностей і фундаментальних прав. До цього кола офіційні матеріали Європейської комісії відносять: а) шкідливу маніпуляцію; б) введення в оману; в) шкідливу експлуатацію вразливостей; г) соціальне оцінювання; д) індивідуальне прогнозування ризику вчинення кримінального правопорушення; е) нецільове збирання зображень для розширення баз розпізнавання облич; ж) розпізнавання емоцій на робочому місці та в освітніх установах; з) певні форми біометричної категоризації; и) дистанційну біометричну ідентифікацію в реальному часі для правоохоронних цілей у публічно доступних місцях. Отже, заборона тут є реакцією не на сам факт використання алгоритмічних інструментів, а на таку конфігурацію їх застосування, яка за самою своєю природою несумісна з людською гідністю, індивідуальною автономією, недискримінацією та справедливим публічним порядком[9].

Продовження цього аналізу потребує звернення до іншого, не менш принципового зрізу регулювання, в якому вирішальним стає вже не питання прямої заборони або кваліфікації високого ризику, а питання прозорості, простежуваності походження та правомірності використання результатів генерації.

Вимір генеративного штучного інтелекту в праві Європейського Союзу виявляє, що в цьому сегменті регуляторна логіка вже не обмежується загальною ризик-орієнтованою класифікацією систем, а переходить до складнішої конструкції, у якій поєднуються три взаємопов'язані рівні: а) правовий режим моделей загального призначення, б) прозорість походження згенерованого або маніпульованого контенту, в) дотримання правил авторського права при навчанні моделей (Регламент (ЄС) 2024/1689).

[9] Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence … (n 3).

pravoua.com.ua

Саме тут право Європейського Союзу найбільш виразно показує, що генеративний штучний інтелект осмислюється не як суто технічна здатність створювати текст, зображення, аудіо чи відео, а як правово значуща інфраструктура, яка одночасно породжує питання інформаційної довіри, захисту прав інтелектуальної власності, простежуваності навчальних даних і доброчесності використання результатів машинної генерації[10].

У межах цієї конструкції режим моделей загального призначення має самостійну нормативну вагу, оскільки Акт про штучний інтелект пов'язує з такими моделями не лише технічну універсальність, а й особливий комплекс обов'язків для їхніх провайдерів. Європейська Комісія у своїх роз'ясненнях прямо виходить із того, що моделі загального призначення здатні виконувати широкий спектр завдань і ставати базою для численних подальших систем, а тому правила щодо них спрямовані на забезпечення… прозорості, дотримання авторського права та, у випадку системного ризику, безпеки і спеціального нагляду[11]. Звідси випливає, що в європейському праві генеративний інструмент оцінюється не лише через його кінцевий продукт, а й через правовий статус тієї моделі, на якій він побудований: саме тому статті 53–55 Акта про штучний інтелект вимагають від провайдерів моделей загального призначення належної документації, достатньої прозорості, політики дотримання законодавства про авторське право та, за наявності системного ризику, додаткових заходів безпеки (Регламент (ЄС) 2024/1689, ст. 53, 55).

Окремий рівень регулювання становить прозорість походження контенту, закріплена насамперед у ст. 50 Акта про штучний інтелект. Тут необхідно уникнути поширеного перебільшення. Адже право Європейського Союзу не встановило загального універсального обов'язку декларувати будь-яке використання штучного інтелекту в усіх видах письма, включно з академічним, натомість воно запровадило більш вузький і юридично конкретний режим прозорості щодо певних генеративних систем та певних видів контенту. Із офіційних матеріалів Комісії випливає, що ст. 50 охоплює, по-перше, вимогу до провайдерів генеративних систем забезпечувати маркування виходів – аудіо, зображення, відео й тексту – у машинозчитуваному форматі та забезпечувати їхню виявлюваність як штучно згенерованих або маніпульованих; по-друге, вимогу до розгортачів розкривати штучний характер deepfake-контенту та певних текстових публікацій, що інформують громадськість із питань публічного інтересу. При цьому сама Комісія спеціально підкреслює, що

[10] В Колпаков, 'Штучний інтелект і академічна доброчесність за Regulation (EU) 2024/1689 (artificial intelligence act)', *Інформаційне право: сучасні виклики і напрями розвитку: V Міжнародна конференція* (2025) 102–106.

[11] General-Purpose AI Models in the AI Act – Questions & Answers (European Commission 09.09.2025) <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/faqs/general-purpose-ai-models-ai-act-questions-answers> (accessed 15.02.2026).

майбутній кодекс практики за ст. 50 охоплює саме ст. 50(2) і 50(4), тоді як тлумачні настанови мають охопити ст. 50 загалом, включно з винятками та горизонтальними питаннями[12].

Особливе значення для академічного і видавничого середовища має й те, що в матеріалах Комісії вже прямо фігурує режим текстових публікацій, які інформують громадськість із питань публічного інтересу, але водночас передбачається окремий підхід до текстів, що пройшли людське рецензування або редакційний контроль[13]. Саме тому у сфері академічної доброчесності коректніше говорити не про автоматичний і універсальний "обов'язок зізнання", а про поступове зближення кількох нормативних режимів – прозорості за Актом про штучний інтелект, редакційної відповідальності, наукової доброчесності та інституційних правил дослідження[14].

Наступна площина цього регуляторного вузла стосується законності використання навчальних даних і взаємодії Акта про штучний інтелект із правом інтелектуальної власності. Саме тут виявляється принципова прив'язка європейського режиму моделей загального призначення (GPAI) до Директиви 2019/790 про авторське право і суміжні права[15] на цифровому єдиному ринку, адже Комісія прямо пояснює, що ст. 53 Акта про штучний інтелект зобов'язує провайдерів моделей загального призначення запровадити політику дотримання права Європейського Союзу у сфері авторського права і, зокрема, виявляти та поважати застереження правовласників щодо text and data mining (автоматизований аналіз цифрових текстів і даних з метою виявлення інформаційно значущих закономірностей, тенденцій і кореляцій, правомірність якого у сфері авторського права), виражені відповідно до ст. 4(3) Директиви 2019/790. Водночас сама Директива 2019/790 вибудовує дві різні моделі text and data mining: по-перше, обов'язковий виняток для наукових досліджень, що здійснюються дослідницькими організаціями та установами культурної спадщини, по-друге, ширший виняток для інших користувачів, але з можливістю для правовласників зарезервувати свої права, зокрема у машиночитаній формі для контенту, доступного онлайн.

Отже, у праві Європейського Союзу проблема навчальних даних для генеративних моделей не зводиться ні до повної свободи використання доступного в мережі контенту, ні до повної заборони на таке використання. Вона вирішується через складну комбінацію винятків: а) для text and

[12] Колпаков (н 10).

[13] Commission publishes second draft of Code of Practice on Marking and Labelling of AI-generated content (European Commission 05.03.2026) <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/commission-publishes-second-draft-code-practice-marking-and-labelling-ai-generated-content> (accessed 15.02.2026).

[14] Колпаков (н 10).

[15] Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj> (accessed 15.02.2026).

data mining, б) права на застереження, в) обов'язків щодо політики дотримання авторського права, г) вимоги до публічного резюме використаного для навчання контенту.

Станом на березень 2026 р. ця частина європейського режиму вже має не лише нормативний текст, а й розгорнуту імплементаційну інфраструктуру. Кодекс практики для моделей загального призначення було оприлюднено 10 липня 2025 р., і Комісія разом із Радою з питань штучного інтелекту підтвердила його як належний добровільний інструмент для демонстрації відповідності обов'язкам за статтями 53 і 55[16]. Водночас кодекс практики щодо маркування і позначення AI-generated content (контент, згенерований штучним інтелектом) ще перебуває у фазі доопрацювання. Роботу над ним було розпочато 5 листопада 2025 р., перший проєкт оприлюднено 17 грудня 2025 р., другий проєкт – 5 березня 2026 р., а завершення очікується на початку червня 2026 р., до моменту, коли правила прозорості за ст. 50 почнуть застосовуватися з 2 серпня 2026 р.

Саме це і дає підстави говорити, що право Європейського Союзу вже створило реальний, а не декларативний режим прозорості генеративного контенту, але цей режим ще перебуває у фазі тонкого налаштування технічних способів маркування, виявлення та інформування особи, яка взаємодіє з таким контентом.

Коректне висвітлення штучного інтелекту в оптиці права Європейського Союзу потребує не лише аналізу власне європейського нормативного ядра, а й зіставлення його з національними формами практичної імплементації та зовнішніми, концептуально відмінними моделями регулювання.

Порівняльно-правовий аналіз дає змогу відмежувати те, що в європейському підході є інваріантним, тобто закріпленим на рівні єдиного наднаціонального регламенту, від того, що залежить від конкретного інституційного середовища держав-членів або від особливостей позаєвропейських правопорядків.

У Німеччині, Франції і Польщі йдеться не про три самостійні нормативні моделі, альтернативні до права Європейського Союзу, а радше про простір практичної імплементації єдиного наднаціонального регламенту, де національні особливості виявляються переважно на рівні інституційного забезпечення, наглядової інфраструктури, поєднання Акта про штучний інтелект із правом про захист даних, а також організації регуляторних пісочниць і процедур підтримки інновацій.

У Німеччині ця імплементаційна логіка виявляється через чітке інституційне бачення виконання AI Act на національному рівні. Конкретно

[16] The General-Purpose AI Code of Practice (European Commission 10.07.2025) <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/contents-code-gpai> (accessed 15.02.2026).

йдеться про те, що національні органи, релевантні для його реалізації, мали бути визначені до 2 серпня 2025 р.[17] Французький підхід поєднує імплементацію AI Act національним акцентом на захист персональних даних[18]. Польща вибудовує вбудування європейського регламенту в національний правопорядок через стратегічні плани цифровізації та розвиток регуляторних пісочниць[19].

На цьому тлі Сполучені Штати Америки постають як контрастна модель. У федеральному американському підході домінують не всеохопний обов'язковий закон, аналогічний Акту про штучний інтелект, а поєднання добровільного рамкового інструменту і виконавчо-політичного планування, зокрема AI Risk Management Framework та America's AI Action Plan[20].

Отже, якщо європейська модель прагне уніфікувати межі допустимого, ризиковість, обов'язки операторів і наглядову архітектуру в одному регламенті, то американська модель тяжіє до добровільних фреймворків, секторних механізмів і виконавчо-політичних інструментів.

Осмислення українського виміру цієї проблематики показує, що рецепція європейської моделі регулювання штучного інтелекту для України вже не може зводитися до абстрактного декларування євроінтеграційного вектора чи до загальних посилань на цифрову модернізацію. Вона набуває значення конкретного правотворчого, правозастосовного й доктринального завдання, оскільки право Європейського Союзу вже виробило системні стандарти прозорості, підконтрольності, відповідальності та людиноцентричного обмеження алгоритмічних рішень, а отже, українська правова система неминуче входить у фазу адаптації до цих стандартів[21].

Саме тому для України питання штучного інтелекту вже постає не як локальна тема технічного оновлення окремих управлінських процедур, а як частина ширшого процесу наближення до європейського правового порядку, у якому регулювання інновацій невіддільне від вимог правової визначеності, захисту людини і процедурної підзвітності.

У цьому контексті особливо показовою є взаємодія двох нормативних ліній – зовнішньої, пов'язаної з євроінтеграційним зобов'язанням Украї-

[17] Implementation of the AI Act at European level (Bundesnetzagentur) <https://www.bundesnetzagentur.de/EN/Areas/Digitalisation/AI/11_Governance/start.html> (accessed 15.02.2026).

[18] Artificial intelligence: the action plan of the CNIL (16 May 2023) <https://www.cnil.fr/en/artificial-intelligence-action-plan-cnil> (accessed 15.02.2026).

[19] W cyfrowym państwie żyje się lepiej – plany Ministerstwa Cyfryzacji na lata 2026–2027 (Ministerstwo Cyfryzacji 31.12.2025) <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/w-cyfrowym-panstwie-zyje-sie-lepiej--plany-ministerstwa-cyfryzacji-na-lata-2026-2027> (accessed 15.02.2026).

[20] Winning the Race: America's AI Action Plan (The White House, July 2025) <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/07/Americas-AI-Action-Plan.pdf> (accessed 15.02.2026).

[21] Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text> (дата звернення 15.02.2026).

pravoua.com.ua

ни (Угода про асоціацію, 2014), і внутрішньої, пов'язаної з трансформацією національного правового режиму академічної доброчесності[22].

Саме ця зв'язка дає підстави стверджувати, що українське право входить у фазу не символічного запозичення окремих європейських формул, а змістової рецепції тих стандартів, які стосуються прозорості походження контенту, добросовісності використання інтелектуальних інструментів, належного розмежування власного й машинно згенерованого результату, а також відповідальності за порушення вимог інтелектуальної чесності. Звідси випливає, що український вимір проблеми штучного інтелекту повинен розглядатися не лише через перспективу майбутнього спеціального законодавства, а й через уже чинні норми, які здатні бути переосмисленими в світлі європейських стандартів.

Найвиразніше це проявляється у сфері науки, освіти і правового режиму використання генеративних систем у дослідницькій діяльності. Якщо право Європейського Союзу формує режим прозорості щодо згенерованого контенту, правомірності використання навчальних даних і підконтрольності моделей загального призначення, то для України першочерговим стає питання, яким чином ці підходи будуть відбиті у вимогах до академічної доброчесності, оформлення результатів дослідження, розкриття участі штучного інтелекту в написанні тексту, створенні зображень, підготовці аналітичних матеріалів чи доборі джерел. У цьому сенсі адаптація до права Європейського Союзу означає для України не автоматичне копіювання формул ст. 50 Акта про штучний інтелект, а значно складніше завдання: узгодити європейські стандарти прозорості з українськими правилами академічної доброчесності, з національним розумінням авторства, відповідальності за недобросовісне використання інтелектуальних систем і належного оформлення наукового результату.

Не менш суттєвим є і вплив цієї рецепції на правозастосування та майбутню судову практику. Європейська модель наполягає на тому, що алгоритмічно сформований результат не може бути ізольований від людського контролю, пояснюваності, можливості перевірки та реального оскарження. Для України це означає, що використання інтелектуальних систем у публічному адмініструванні, освітній діяльності, оцінюванні, експертизі чи судовому процесі поступово потребуватиме нового стандарту мотивованості рішень і нового стандарту доказової обережності щодо результатів, отриманих із використанням генеративних або аналітичних систем штучного інтелекту[23]. Саме тут європейська орієнтація перетворюється для України на практичну програму: не допустити,

[22] Про академічну доброчесність: Закон України від 18.12.2025 № 4742-IX <https://zakon.rada.gov.ua/go/4742-20> (дата звернення 15.02.2026).

[23] В Деркач, Є Прокопович-Ткаченко, Є Руденко, 'Використання штучного інтелекту в судовому процесі України: правові, етичні та процесуальні аспекти' [2025] 3 Юридичний науковий електронний журнал 460–464. DOI: 10.32782/2524-0374/2025-3/109.

щоб алгоритмізація рішень у праві й публічному адмініструванні випередила формування процедур їх юридичної контрольованості.

Отже, Україна в орбіті права Європейського Союзу у сфері штучного інтелекту постає не як пасивний реципієнт готових моделей, а як правопорядок, який уже сьогодні має виробляти власну форму адаптації до європейських стандартів прозорості, інтелектуальної чесності, відповідальності та людиноцентричного контролю. У цьому й полягає головний наслідок європейської регуляторної моделі для українського права: вона переводить питання штучного інтелекту з площини дискусії про майбутнє у площину конкретної юридичної адаптації, яка вже охоплює законодавство, науку, освітню практику, правозастосування й майбутню судову аргументацію.

Висновки. *По-перше,* право Європейського Союзу вже сформувало самостійну модель регулювання штучного інтелекту, у центрі якої перебуває не технологія як така, а юридично організована система допустимості, ризику, прозорості, нагляду, відповідності та підконтрольності.

По-друге, конструкція заборонених практик і високоризикових систем становить центральний механізм юридичного розмежування допустимого й недопустимого: через неї право Європейського Союзу захищає людську гідність, автономію особи, рівність, недискримінацію та процесуальну справедливість.

По-третє, один із найчутливіших вузлів сучасного європейського регулювання становлять генеративний штучний інтелект, моделі загального призначення та прозорість походження контенту. У цій площині право Європейського Союзу вже створило реальний режим прозорості і контролю, який поєднує маркування контенту, дотримання авторського права, політики щодо навчальних даних та вимоги академічної доброчесності.

По-четверте, європейська модель регулювання штучного інтелекту не може бути коректно зрозуміла поза правозахисним і конвенційним горизонтом. Приватність, недискримінація, справедливий суд, ефективний засіб правового захисту та людський контроль над автоматизованими рішеннями постають не як факультативні етичні побажання, а як юридичні межі, через які технологічна спроможність підпорядковується верховенству права.

По-п'яте, порівняльно-правовий аналіз підтвердив, що Німеччина, Франція і Польща є різними інституційними середовищами реалізації єдиного регуляторного режиму Європейського Союзу, тоді як Сполучені Штати Америки репрезентують контрастний підхід, у якому переважають добровільні рамкові інструменти, секторність і виконавчо-політичне планування.

pravoua.com.ua

По-шосте, для України ключовим висновком є те, що перебування в орбіті права Європейського Союзу у сфері штучного інтелекту означає перехід до фази конкретної адаптації, яка має охоплювати законодавство, академічну доброчесність, використання генеративних систем у науці, правозастосуванні та освітній практиці.

Узагальнюючи, є підстави констатувати, що право Європейського Союзу пропонує нову юридичну оптику осмислення штучного інтелекту, в якій технологічна потужність допускається лише в тією мірою, якою вона залишається прозорою, підконтрольною, оскаржуваною й сумісною з гідністю людини, демократією та верховенством права.

REFERENCES

Bibliography

Journal articles

1. Derkach V, Prokopovych-Tkachenko Ye, Rudenko Ye, 'Vykorystannia shtuchnoho intelektu v sudovomu protsesi Ukrainy: pravovi, etychni ta protsesualni aspekty' [2025] 3 Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal 460–464. DOI: 10.32782/2524-0374/2025-3/109 (in Ukrainian).

Conference papers

2. Kolpakov V, 'Shtuchnyi intelekt i akademichna dobrochesnist za Regulation (EU) 2024/1689 (artificial intelligence act)', *Informatsiine pravo: suchasni vyklyky i napriamy rozvytku: V Mizhnarodna konferentsiia* (2025) 102–106 (in Ukrainian).

Websites

3. Commission publishes second draft of Code of Practice on Marking and Labelling of AI-generated content (European Commission 05.03.2026) <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/commission-publishes-second-draft-code-practice-marking-and-labelling-ai-generated-content> (accessed 15.02.2026).
4. Ethics guidelines for trustworthy AI. High-Level Expert Group on Artificial Intelligence. Brussels, 2019 <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai> (accessed 15.02.2026).
5. General-Purpose AI Models in the AI Act – Questions & Answers (European Commission 09.09.2025) <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/faqs/general-purpose-ai-models-ai-act-questions-answers> (accessed 15.02.2026).
6. Implementation of the AI Act at European level (Bundesnetzagentur) <https://www.bundesnetzagentur.de/EN/Areas/Digitalisation/AI/11_Governance/start.html> (accessed 15.02.2026).
7. Navigating the AI Act (European Commission 28.01.2026) <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/faqs/navigating-ai-act> (accessed 15.02.2026).

Tetiana Kolomoiets
Valerii Kolpakov

ARTIFICIAL INTELLIGENCE THROUGH THE LENS OF EUROPEAN UNION LAW

Abstract. This article examines the legal status of artificial intelligence within the framework of European Union law, demonstrating that in the contemporary European legal order AI is no longer perceived as a neutral technological innovation but has become the subject of a dedicated regulatory regime that integrates requirements of the internal market, fundamental rights protection, digital security, transparency, and legal accountability.

The article argues that EU law does not merely describe artificial intelligence as a segment of digital reality, but constructs a risk-based admissibility regime encompassing prohibited practices, high-risk systems, general-purpose AI models, transparency obligations regarding AI-generated content, human oversight requirements, and conformity assessment procedures.

It is further shown that the European model operates not only within EU law in the strict sense, but also within a broader conventional space, where artificial intelligence is assessed against standards of privacy, non-discrimination, fair trial, effective remedy, and the rule of law.

Particular attention is given to a comparative analysis of the European and American regulatory approaches, as well as to the implications of this regulatory architecture for Ukraine – primarily in the areas of legislative adaptation, academic integrity, law enforcement, and future judicial practice. The article concludes that EU law offers a new legal framework for understanding artificial intelligence, one in which innovation is recognized only insofar as it is compatible with human dignity, democracy, and legal certainty.

Keywords: EU Artificial Intelligence Act; generative artificial intelligence; European Union law; general-purpose AI models; content transparency; human rights; legal accountability; academic integrity; legislative adaptation of Ukraine; artificial intelligence.